

Dekonstruktion av en dom

Det var en gång en kung som bodde med sin familj i ett stort slott som var fullt med guld. En dag kallade kungen till sig sina rådgivare. "Hur ska jag göra för att allt det här guldet ska stanna inom familjen för alltid?" frågade han dem. "Om mina döttrar får det kanske de ger det till sina män som ger det till sin egen släkt. Hur ska vi göra för att guldet ska följa blodslinjen?" "Lugn", svarade rådgivarna, "vi hittar på en regel som säger att bara söner får ära." "Bra!" sa kungen lättat.

"Men sen är det en annan sak också. Både jag själv och mina bröder har ofta sex med andra kvinnor än våra fruar, så ibland föds det oäkta söner. Tänk om de får ära guldet när vi dör? Då kanske de ger det till sina mammor och så blir guldet skingrat!" "Lugn", svarade rådgivarna, "vi hittar på en regel som säger att bara söner födda inom äktenskapet får ära." "Bra!" sa kungen förtjust.

Men sen blev han orolig igen. "Finns det inte en lag som säger att man måste ge alla barn lika mycket? Laglottsskydd, eller nåt sånt?" "Lugn", svarade rådgivarna, "vi har läst lagen noga och kommit på flera sätt att komma runt det. Du ska ge bort guldet vid olika tillfällen under din livstid till de barn som bor i slottet. Och så ska du inte kalla det för arv, utan för "belöning för bra insats" eller något liknande. Då kommer allt guld att stanna i slottet, och slottsbarnen kommer redan att äga allt när du dör. På så vis finns det inget kvar att dela på för andra som inte bor där. Om du och alla dina efterkommande bara följer de här enkla reglerna så kommer ni aldrig att behöva ge bort minsta lilla guldklump till några andra än de som är födda i slottet."

Och sen levde de rika i alla sina dar.

Den 27 maj 2013 meddelade Svea Hovrätt sin dom i målet mellan mig och mina syskon: rätten ansåg inte att jag och mina barn skulle få några andelar i min pappas företag, trots att alla mina syskons familjer hade fått (exakt lika) stora andelar. Jag blev förstas besviken, jag hade trott att lagen om förstärkt laglottsskydd handlade om just såna situationer som min.

Men jag inser nu att lagstiftarna som de skrev lagförslaget, fast de var demokratiskt sinnade och ville väl, inte var tillräckligt förutseende. De såg framför sig en illasinnad person som viskade elaka rykten om sina syskon i sin gamla försvagade pappas öron där han låg på sin dödsbädd, och de ville se till att ingen kunde luras ifrån sitt arv på det sättet. Men det var ungefär så långt de tänkte. Den sorts utfrysning som jag drabbats av hade de inget förslag mot. Kanske kunde de inte tänka sig att det skulle hända? Och ändå är jag säker idag på att det är ett av de äldsta tricken i boken. Om man skulle skriva en saga om hur det gick till första gången skulle det kanske låta som sagan jag inledde med.

Hur som helst. Hovrättsdomen slog min önskan om rättvisa i spillror, och påverkar mitt liv väsentligt. Men när jag läste den första gången förstod jag knappt ett ord. Det juridiska språket är krångligt, och texten motsägelsefull. Det känns konstigt att en text som drabbar en så hårt ska vara så svår att förstå. Därför har jag gjort ett försök att dekonstruera domen, trots att jag inte kan mycket om vare sig argumentationsanalys eller juridik. Men det som följer här är i alla fall resultatet – och min upptäckt av vad lagtexten egentligen handlar om.

Bakgrunden är följande: I februari 2006 dog min pappa. Några veckor senare fick jag veta att jag var det enda av oss sex syskon som inte hade ärvt några andelar i familjeföretaget. Alla min pappas andelar hade fördelats flera år tidigare, millimeterrättvist mellan mina syskon (födda inom två olika äktenskap) och deras barn. Mina barn var de enda barnbarnen som inte fått andelar.

Jag är det enda barnet som är fött utanför äktenskapet. Både mamman till de fyra äldsta och min lillebrors mamma var gifta med min pappa. När det avtal som reglerar koncernens interna handel med andelar upprättades på 1800-talet gjorde svensk lag fortfarande skillnad på "äkta" och "oäkta" barn,

det vill säga födda inom eller utom äktenskapet. Då menade man alltså bara "äkta" barn när man använde ordet "bröstarvingar". Och trots att svensk lag ändrades 1970 så att även "oäkta" barn skulle räknas som bröstarvingar, håller familjen Bonnier fast vid den gamla tolkningen: att det bara är inomäktenskapliga barn som får äga och ärva andelar¹. I reglerna står det också att om någon annan än de "äkta" barnen skulle råka få andelar så måste de genast sälja dem. Men de får bara sälja till andra inom familjen, och bara till ett väldigt lågt pris. Vilket kan skapa nya maktbalanser inom familjen. Jag återkommer till det.

Hur som helst: när min pappa dog hade jag ingen aning om allt det här. Jag blev tvärtom helt ställd: jag och min pappa gillade varandra och stod varandra ganska nära. Det var inte så att alla syskonen utom jag jobbade i företaget, eller att jag inte skulle "duga" av någon anledning. Det fanns helt enkelt ingen uppenbar orsak att jag skulle bli så totalt förbigången. För det blev jag. Där alla syskonen och deras familjer hade fått precis 2040 andelar var hade jag fått 0.

Så jag frågade syskonen om vi inte kunde sätta oss och diskutera, men möttes med kompakt tystnad från de fyra äldsta. Jag sa att jag bara ville ha min laglott (det vill säga bara hälften av den arvslott som jag skulle ha fått om min mamma och pappa varit gifta när jag föddes). Jag sa att jag ville ha rättvisa för mina barn. Men jag fick inget svar, inte ett ord. Advokaten som skulle företräda dödsboet verkade skum, hon försökte få mig att skriva på ett avtal om att upphöra med alla krav för evigt. Till slut lämnade jag in en stämning, eftersom det var enda chansen enligt boutredningsmannen. Det tog tre år innan alla syskonen hade tagit emot stämningen och tingsrätten kunde ta upp målet. I januari 2012 satt jag med under förhandlingen och hörde mina syskons advokater säga – ordagrant! – att jag inte kunde få några andelar för att jag är "ett oäkta barn". [Tingsrätten dömde till mina syskons fördel \(bilaga 1, pdf\)](#).

Vi överklagade. Arton månader senare tog Svea Hovrätt upp fallet. [Även hovrätten dömde till syskonens fördel \(bilaga 2, pdf\)](#). Vi bad Högsta domstolen att få överklaga domen, men fick [avslag på ansökan \(bilaga 3, pdf\)](#), vilket innebär att Hovrättens dom sedan den 11 september 2013 vunnit laga kraft. Det betyder inte att domen blir prejudicerande: det är bara Högsta domstolen och andra överdomstolar som kan meddela domar som prejudicerande. Men alla som vill göra sina utomäktenskapliga barn (eller döttrar) arvlösa har ändå fått en rejäl ledstång att hålla sig i.

Nu till dekonstruktionen. Jag har tagit med domen i sin helhet, vilket gör att texten blir lång. Men jag ville inte utelämnat något, utom vissa personuppgifter. All **domtext i fetstil** och indragen, mina kommentarer i normal. Om du först vill läsa på om *arvslott* respektive *laglott* finns en kort sammanfattning av vad som står i Ärvdabalken (ÄB) i denna sista fotnot:²

¹ Faktum är att det först bara var manliga bröstarvingar som fick äga andelar. Men den regeln ändrades när Albert Bonnier på 40-talet insåg att han aldrig skulle få någon son inom äktenskapet. Då såg han till att även döttrar kunde ärva, något som mina kusiner Charlotte och Jeanette och min syster Jacqueline säkert är djupt tacksamma för idag.

² Ärvdabalken handlar bland annat om att bröstarvingarna har rätt till lika delar av hälften av arvet, **arvsloten**. Exempel: A, som är änka, avlider och efterlämnar två bröstarvingar, B och C. Behållningen efter A är 100 000 kr. Om inget testamente finns ska B och C dela på detta, dvs. 50 000 kr till vardera av dem, vilket vore deras arvslott. Det står också att en arvlåtare (den som lämnar efter sig ett arv, vanligen en förälder) får testamentera bort hälften av sina tillgångar, men inte mer. Om arvlåtaren ändå gör det är det olagligt, och bröstarvingarna kan begära att få ut sin **laglott**, som är lika med halva arvsloten. A har dock skrivit ett testamente som lämnar all kvarlåtenskap till Djurens vänner. Om B och C påkallar jämkning av testamentet enligt 3 § kan de dock få ut sina laglotter, som är hälften av arvsloten, det vill säga 50/2=25. De kan därför erhålla 25 000 kr var och 50 000 kr går till Djurens vänner. I ÄB 7:4 (Ärvdabalken, sjunde kapitlet, fjärde paragrafen) står det att om föräldern har gett bort sina tillgångar under sin livstid kan bröstarvingen ändå kräva ut sin laglott, som den hade sett ut om föräldern *inte* gett bort tillgångarna. Detta gäller bara om gåvorna "till syftet är att likställa med testamente", vilket betyder att föräldern har velat styra vem som skulle äga vad, efter förälderns död. *Har arvlåtaren i livstiden bortgivit egendom under sådana omständigheter eller på sådana villkor att gåvan till syftet är att likställa med testamente, skall i avseende å gåvan vad i 2 och 3 §§ är stadgat om testamente äga motsvarande tillämpning, om ej särskilda skäl äro däremot; och skall vid nedsättning av gåvan motsvarande del av den bortgivna egendomen återbäras eller, om det ej kan ske, ersättning utgivas för dess värde. Vid laglottens beräkning skall värdet av den bortgivna egendomen läggas till kvarlåtenskapen.* Källa: <https://lagen.nu/1958:637#K7>

SVEA HOVRÄTT DOM Mål nr
Avdelning 01 2013-05-27 T 2690-12
Rotel 0102 Stockholm

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Stockholms tingsrätts dom 2012-02-29 i mål T 1430-09, T 1431-09, T 1440-09, T 1441-09, T 1442-09, T 1443-09, T 1444-09, T 1445-09, T 1446-09, T 1447-09, T 1448-09, T 1449-09 och T 1451-09, se bilaga A

KLAGANDE

Anna Toss, 620908-0222

Ombud: Advokaten Olof Torén

MOTPARTER

Det är tretton motparter i målet: mina fyra äldre syskon, åtta av deras barn (de som var födda 1984 då de sista andelarna gavs bort) samt min yngre bror.

1. Storasyster, f. 1944
2. Storebror, f. 1947
3. Storebror, f. 1949
4. Storebror, f. 1949
5. barnbarn, f. 1967
6. barnbarn, f. 1970
7. barnbarn, f. 1971
8. barnbarn, f. 1972
9. barnbarn, f. 1976
10. barnbarn, f. 1977
11. barnbarn, f. 1979
12. barnbarn, f. 1983

Ombud för 1-12: Advokaten Börje Samuelsson

13. Lillebror, f. 1963

Ombud: Advokaten Rolf Andersson

SAKEN

Nedsättning och återgång av gåva

HOVRÄTTENS DOMSLUT

Hovrätten fastställer tingsrättens dom.

YRKANDEN I HOVRÄTTEN

Anna Toss har yrkat att hovrätten med ändring av tingsrättens dom ska bifalla hennes yrkande i den del som den särskilda domen omfattar.

Motparterna har bestritt Anna Toss ändringsyrkande.

GRUNDER OCH UTVECKLANDE AV TALAN M.M. I HOVRÄTTEN

Parterna har redovisat inställningar, åberopat grunder och utvecklat talan i allt väsentligt så som det angetts i tingsrättens dom. Den bevisning som åberopades vid tingsrätten har åberopats även i hovrätten.

Texten i stycket ovan betyder att vi inte fick lägga till eller dra ifrån något i hovrätten, utan det skulle vara samma material som i tingsrätten. Samma bevis, samma argument. Det enda vi fick lägga till var kritik mot hur tingsrätten hade dömt. Detsamma gällde för motparten.

HOVRÄTTENS DOMSKÄL

Utgångspunkter för hovrättens bedömning

Enligt 7 kap. 4 § ärvdabalken ska regleringen i 2 och 3 §§ samma kapitel rörande testamente tillämpas även beträffande gåva som en arvlätare genomfört under sin livstid, om egendomen getts bort under sådana omständigheter eller på sådana villkor att gåvan till syftet är att likställa med testamente.

Av förarbetena till den aktuella bestämmelsen framgår att lagstiftaren förutsåg att den företrädesvis skulle bli tillämplig i två situationer, dels då egendomen getts bort av en person som väntade döden inom jämförelsevis kort tid och därför inte längre hade samma intresse av den, dels då egendomen formellt getts bort men detta skett på sådana villkor eller annars under sådana omständigheter att arvlätaren kunde räkna med att få ha nyttan av den bortgivna egendomen till sin död (NJA II 1928 s. 445).

Det här betyder att den som skrev lagtexten i ÄB 7:4 gjorde vissa kommentarer till texten, där det står att man kan *förutse* (inte *anse*) i vilka situationer lagen kan komma att tillämpas. Lagtextförfattaren *förutser* att lagen kan bli användbar till exempel 1) när en förälder ger bort sina tillgångar när hen tänker sig att hen snart ska dö, och tycker att det är viktigare att ge bort allting på det sätt som hen vill i god tid, så att inte arvet "bara" blir lika fördelat mellan bröstarvingarna. Eller 2), då föräldern ger bort saker utan att egentligen förlora dem. Till exempel om jag ger bort mitt hus till min ena son, men bara under förutsättning att jag fortfarande får bo kvar i det.

Jag tycker att de här två situationerna har mer att göra med föräldrarnas relation till sina tillgångar, än med rättvisa mellan bröstarvingarna. Det kan man ju tycka är märkligt, men faktum är att svensk lagstiftning handlar mycket om ägande och egendom (inte konstigt alls eftersom lagen är skriven av rika människor, för rika människor). Det står till och med i grundlagen, i regeringsformens andra kapitel, att "*Vars och ens egendom är tryggad genom att ingen kan tvingas avstå sin egendom till det allmänna eller till någon enskild ...*". Rätten att få bestämma själv över sin egendom är alltså väldigt viktig i svensk lag.

Samtidigt finns det inskränkningar även i den rätten. Till exempel allemansrätten, kravet att man måste betala skatt, att man måste försörja de barn man satt till världen, att man inte får förfördela ett eller flera av sina barn och så vidare. Många av dessa inskränkningar har kommit till i efterhand, när andra mer demokratiskt lagda beslutsfattare har tyckt att alla medborgare ska ha samma rättigheter. Men grundtanken att *man har rätt att göra vad man vill med sina tillgångar medan man lever* är ändå väldigt stark. Starkare än tanken på rättvisa mellan bröstarvingarna. Det är därför ÄB 7:4 mest talar om situationer där föräldern inte längre bryr sig om att äga sina tillgångar utan kan tänka sig att ge bort dem. Där det inte gör ont att skiljas från dem alltså.

Tillbaka till texten om laglottsskyddet i ÄB 7:4: "Exempel på situationer när paragrafen är aktuell är egendom som arvlåtaren skänker bort på sin dödsbädd eller egendom som arvlåtaren kan tänkas ha nytta av fram till sin död trots att den är bortskänkt. I en sådan situation används reglerna i 2 och 3 §§."

Obs att det inte står att det är ett *villkor* för att laglottsskyddet ska gälla, utan det är ett exempel på när det *bör* gälla.

Varken lagtextens utformning eller uttalanden i förarbetena talar för att bestämmelsen är tillämplig enbart om någon av de två angivna situationerna är för handen. Bestämmelsen kan därför tillämpas även i andra fall då egendom getts bort under sådana omständigheter eller på sådana villkor att gåvan till syftet är att likställa med testamente.

Alltså, om man kan visa att föräldern genom gåva eller testamente försökt komma runt grundprincipen "lika för alla" så träder laglottsskyddet ÄB 7:4 i kraft. Även i de fall där föräldern inte snart skulle dö, eller hade sett till att hen kunde utnyttja tillgången även efter att hen gett bort den.

Nu kommer vi in på bevisfrågan. Vem ska bevisa vad föräldern tänkte?

Av förarbeten och rättspraxis får anses följa att den som påstår att en gåva till sitt syfte är att likställa med testamente har bevisbördan för sitt påstående (se NJA II 1928 s. 446 och NJA 1998 s. 534).

Den första experten på arvsjuridik vi frågade (en av Sveriges dyraste och mest ansedda advokater, för övrigt) ansåg att bevisbördan solklart låg på motparten. Men hovrätten verkar anse att det lika solklart ligger på mig.

Det är däremot inte klart vilket beviskrav som gäller, dvs. vilken bevisövertikt som krävs för att den som påstår att en gåva är att jämställa med testamente ska anses ha bevisat sitt påstående. Eftersom det får anses vara förenat med betydande svårigheter att föra bevisning om vad en numera avliden person hade för tankar när han flera decennier tidigare genomförde vissa gåvor, anser hovrätten att det finns skäl för att i någon mån lindra det beviskrav som i allmänhet gäller i tvistemål.

Däremot, säger hovrätten, kan det vara svårt att bevisa vad någon har tänkt när man inte kan fråga personen själv längre. Alltså kan hovrätten tänka sig att sänka ribban lite vad gäller bevisens kvalitet.

Det här borde varit en lättnad för mig. Det är nämligen inte jag utan min motpart som sitter på 90 procent av alla bevis. Det är de som äger alla avtal, papper, brev, testamenten och så vidare. Ett år efter min pappas död fick jag veta att en del av hans privata papper fanns i ett arkiv i Bromma. Jag åkte dit och fick lov (via min kusin) att gå igenom dessa papper. Men det skulle ha tagit flera veckor att gå igenom allting, och vid det tillfället hade jag som sagt ingen aning om att jag skulle komma att

behöva bevisa någonting. Jag letade efter brev till mig och min mamma, och jag hittade många underbara och intressanta brev till både oss och andra. Dessutom såg jag mängder av avtal och liknande, men jag brydde mig inte särskilt om dem. Efteråt, när tvisten hade börjat, bad min advokat om att få ut olika handlingar som kunde vara bevis till min fördel. Han fick naturligtvis inte ut någonting. Så en bevislättning skulle ha jämnat ut oddsen för mig. Nu blev det tyvärr inte alls någon bevislättning för mig, trots hovrättens inledande text. Om jag ska vara kritisk så verkar de tvärtom ha menat att motpartens bevis skulle godtas utan någon som helst granskning, vilket kommer att framgå snart.

För det fall utredningen i målet utmynnar i slutsatsen att syftet med gåvorna dels varit att ordna successionen, dels varit att uppfylla ett på förhållandena under livstiden inriktat intresse, ska en samlad bedömning göras av om gåvorna till sitt syfte är att jämställa med testamente (se NJA 1998 s. 534).

Nu är vi tillbaka i villkoren för att en gåva ska anses vara "till sitt syfte att likställa med testamente". Här tar man upp två nya villkor (förutom att man 1: ska uppleva sig kunna dö inom kort + 2: känna att man kan fortsätta att dra nytta av det man ger bort). De två nya villkoren är:

3) att syftet med gåvan var att *ordna successionen*, alltså att man ska vilja komma förbi den vanliga regeln "när jag dör får alla lika", samt

4) "att uppfylla ett på förhållandena under livstiden inriktat intresse". Den formuleringen har jag ännu inte lyckats förstå helt.

Hur som helst säger hovrätten att man ska undersöka om dessa båda villkor är uppfyllda, och *i så fall* ska man göra en "samlad bedömning av om gåvorna till sitt syfte är att jämställa med testamente". Jag förstår det som att man ska se om alla fyra villkoren är uppfyllda. Men sedan säger man att

Om det vid denna bedömning framkommer att syftet företrädesvis har varit att ordna successionen bör enligt hovrättens mening bestämmelsen i 7 kap. 4 § ärvdabalken vara tillämplig.

vilket jag fattar som att det räcker om rättsens medlemmar kommer fram till att syftet med gåvan framförallt var att ordna successionen, villkor nummer 3. Och *i så fall* ska laglottsskyddet gälla.

Många steg på vägen alltså, innan man vet om jag har rätt att få andelar trots att jag är "oäkta". Men vi går vidare i texten.

I målet är ostridigt att samtliga de transaktioner som är föremål för hovrättens prövning utgör gåvor i lagrummets mening. Som tingsrätten anfört kan de aktuella gåvorna delas in i två grupper; de som genomfördes 1947, 1951 och 1954 och de som genomfördes 1984. Hovrätten kommer, i likhet med tingsrätten, inledningsvis att pröva om gåvorna i den första gruppen till sina syften är att likställa med testamente och därefter göra motsvarande prövning av gåvorna i den andra gruppen.

Jag drar bakgrunden igen. Mellan 1947 och 1954 gav min pappa bort en del av sina andelar till sina barn. Första gången när de två första barnen var 2 och 0 år, sedan två gånger till när tvillingarna fötts. Sedan gav han bort ytterligare andelar 1984, då fanns också jag och min lillebror (och ett antal barnbarn). När alla andelar var fördelade hade alla mina syskon och deras barn fått 2040 andelar var. Alltså: Fem bröstarvingar med sina familjer hade fått 2040 andelar var. Den sjätte bröstarvingen med familj fick inga andelar.

Hovrätten delar upp gåvorna i två delar, de äldsta för sig och de nyaste (de från 1984) för sig, eftersom jag inte var född när min pappa gav bort andelar första gången. Jag förstår uppdelningen, men tycker att man ska bedöma dem tillsammans. Det är viktigt, eftersom det är först när man ser alla pusselbitarna som bilden klarnar.

Bedömningen av 1947, 1951 och 1954 års gåvor

Anna Toss har gjort gällande att helhetsbilden visar att samtliga gåvor som omfattas av hennes talan är att likställa med testamente. Hon har därvid åberopat att Lukas Bonnier successivt, systematiskt och noggrant fördelat sina bolagsandelar på de inomäktenskapliga barnen och deras barn, så att var gren fått lika stora delar. Enligt hennes mening sker sådana överföringar i ett familjeföretag typiskt sett med avsikt att ordna successionen av den aktuella egendomen.

Jag hävdar alltså att familjeföretag är oerhört måna om att bara vissa personer ska få äga andelar, framförallt såna som styrs av lojalitet mot familjen och ser till att familjeföretaget överlever och drar in maximalt med pengar till familjen. Inget konstigt med det. Men hur ser man till att det blir så? Adeln i Sverige har i alla tider använt en princip som kallas *fideikommiss*, som innebär att bara söner i rakt nedstigande led får ära godsen. På så sätt ser man till att inga främmande män kan komma in i ägandet genom att gifta sig med godsägarens döttrar. Det skulle ju kunna innebära att männen gav bort delar av godset till sina mammor, systrar, bröder eller vem som helst. Bonniers hade tidigare samma regel, att varken döttrar eller oäkta barn fick ära. Ett enkelt och stenhårt sätt att hålla kvar företaget inom familjen.

Hon har vidare gjort gällande att Lukas Bonnier redan under sin livstid var inriktad på att fördela egendomen mellan vissa av sina bröstarvingar istället för att fördelningen skulle ske enligt gällande arvsföljd samt att han, trots gåvorna, behöll det verkliga ägarinflyandet för de andelar han gav bort.

Motparterna har invänt bl.a. att Lukas Bonnier vid gåvorna hade egna på förhållandena under livstiden riktade intressen för att genomföra överlåtelseerna; att barn och barnbarn blev bolagsmän och ägare av andelar i familjeföretaget.

Nu blir det konstigt tycker jag. Läs det som står i det första styckets första sats ovan, och jämför med hela andra stycket. Jag hävdar att min pappa på grund av familjeföretagets regler om oäkta barn fördelade andelarna mellan de äkta barnen, istället för att vi alla skulle få lika mycket om han dog. *Motparten* hävdar att min pappa gav bort andelarna för att "barn och barnbarn skulle bli ägare av familjeföretaget".

Ja? Det är ju samma sak? Bara med den skillnaden att *motparten inte räknar mig som ett barn*, och inte räknar mina barn som barnbarn. För att jag är oäkta.

Systematiska gåvor av andelar i ett familjeföretag kan många gånger ske i syfte att ordna successionen, men det kan naturligtvis även finnas andra skäl till att andelar ges bort. Hovrätten delar därför inte Anna Toss bedömning att sådana överföringar typiskt sett kan sägas ske med avsikt att ordna successionen.

Men oavsett mina argument håller Hovrätten inte med. Visst, det här sättet att ge bort andelar systematiskt *kan många gånger* vara ett sätt att ordna successionen. Men det kan också vara av

andra skäl, som till exempel att man vill fira Zambias nationaldag – helt säkert kan hovrätten inte vara (obs! sarkasm!).

Slutresultatet av 1947, 1951 och 1954 års gåvor blev att alla de barn som Lukas Bonnier då hade erhöill lika stora andelar i handelsbolagen. Den jämna fördelningen mellan barnen innebar att dessa gåvor – förutsatt att Lukas Bonnier inte skulle få ytterligare barn – inte ledde till någon annan fördelning än den som hade aktualiserats om andelarna istället hade fördelats dem emellan vid ett framtida arvskifte. Enbart det förhållandet att Lukas Bonnier, som vid dessa gåvor endast var mellan 25 och 32 år gammal, på detta sätt gav bort andelar i familjeföretaget talar därför enligt hovrättens mening inte nämnvärt för att överlåtelseerna skett med avsikt att ordna successionen.

Det betyder att om min pappa hade dött 1955 hade alla barnen ärvt lika mycket, även fast han styrts och ställt med fördelningen (eftersom han gav alla lika). Alltså, menar hovrätten, kan det inte anses vara ett sätt att försöka styra successionen.

Jag kan absolut hålla med om att det är ett rimligt resonemang. Dock vill jag tillägga att det inskjutna stycket "– förutsatt att Lukas Bonnier inte skulle få ytterligare barn –" är värt att läsa igen. Min pappa var en romantisk och sexuellt mycket aktiv person. Han kom dessutom från en familj av otrogna män. Bland annat hade hans pappa Tor minst en hemlig, "oäkta" son, och hans bror Abbe hade en älskarinna och minst en "oäkta" son. Risken att han själv skulle få barn utanför äktenskapet var om inte överhängande så ändå helt realistisk.

Anna Toss har därutöver hävdatt att Lukas Bonnier trots gåvorna behöll det verkliga ägarinflytandet över de andelar han gav bort.

Villkor som innebär att en givare av bolagsandelar på ett varaktigt sätt behåller det inflytande som är förknippat med dessa andelar kan enligt hovrättens mening tala för att syftet med gåvan är att ordna den framtida successionen av bolagsandelarna.

Av villkoren i gåvobreven från 1947 och 1951 framgår att Lukas Bonnier skulle ha rätt att utöva rösträtten för dessa andelar till dess att respektive gåvotagare själv uppfyllt villkoren för rösträtt enligt handelsbolagsavtalet. Enligt hovrättens mening är det naturligt att gåvobreven innehåller villkor som möjliggör att någon med insyn i bolagen kan rösta för andelarna så länge gåvomottagarna själva inte är behöriga att utöva rösträtten. I vad mån Lukas Bonnier har använt sig av denna möjlighet att rösta för andelarna framgår inte av utredningen. Det har inte heller framkommit att gåvomottagarna i vuxen ålder saknat möjligheter att träda in i förvaltningsrådet och därmed själva bli röstberättigade. Hovrätten anser därför att utredningen inte visar att Lukas Bonniers syfte med dessa gåvovillkor varit att på ett varaktigt sätt behålla det verkliga ägarinflytandet över de bortgivna andelarna.

Vad gäller de överlåtelse som genomfördes 1954 har Jan Bonnier och Peder Bonnier enligt villkoren i överlåtelsehandlingarna åtagit sig bl.a. att så länge Lukas Bonnier levde och så önskade lämna honom fullmakt att utöva rösträtten för de överlåttna andelarna. Det är oklart varför dessa överlåtelsehandlingar kommit att få en annan utformning än de nyss nämnda gåvoavtalen. Även om formuleringen av de nu nämnda villkoren skulle kunna tyda på en vilja att behålla ett inflytande över andelarna har det inte av utredningen framgått om Lukas Bonnier i praktiken begärde att fullmakter skulle ställas ut för andelarna eller om han någon

gång röstade för dessa andelar. Det har inte heller framkommit att Jan Bonnier och Peder Bonnier i vuxen ålder saknat möjligheter att träda in i förvaltningsrådet och därmed bli röstberättigade. Hovrätten anser inte heller att det beträffande dessa överlåtelse finns tillräcklig utredning om att Lukas Bonniers syfte varit att på ett varaktigt sätt behålla det verkliga ägarinflytandet på ett sätt som kan tala för att hans egentliga avsikt med gåvorna var att ordna successionen.

Det är en hel del jag inte förstår i styckena ovan. Men jag märker att hovrätten tycker att saknas bevis för mina argument. Som jag skrev tidigare så har det verkligen inte varit möjligt att få fram den sortens bevis, även om jag vet att de finns.

Anna Toss har vidare åberopat formuleringar i vissa handlingar, bl.a. i ett arvsavstående 1947 och ett inbördes testamente 1958 till stöd för att överlåtelse av bolagsandelarna skett i syfte att ordna successionen till dessa. Hon har vidare gjort gällande att Lukas Bonnier inte gjorde någon reell ekonomisk uppoffring genom överlåtelse, eftersom hans inkomst- och förmögenhetsförhållanden i övrigt var så goda att hans personliga livsföring inte påverkades av överlåtelse. Enligt hovrättens mening är det inte möjligt att av formuleringarna i de åberopade handlingarna dra några säkra slutsatser av vilka motiv som legat bakom de aktuella överlåtelse.

Hovrätten anser vidare att Lukas Bonniers ekonomiska förhållanden i övrigt saknar betydelse för bedömningen av om gåvorna till sina syften är att likställa med testamente (se NJA 1998 s. 534).

Hovrätten delar tingsrättens bedömning att redan den mycket långa tid som förflutit mellan de nu aktuella gåvorna och Lukas Bonniers död med styrka talar för att gåvorna till sina syften inte kan likställas med testamente. I samma riktning talar det förhållande att Lukas Bonnier genom gåvorna avhände sig det förmögenhetsvärde och den rätt till avkastning som var knutet till andelarna. De omständigheter som Anna Toss anfört till stöd för sin talan är enligt hovrättens mening sammantaget inte tillräckliga för att bevisa att Lukas Bonnier genom gåvorna 1947, 1951 och 1954 till någon del avsett att ordna successionen beträffande andelarna.

Vid denna bedömning saknas det anledning att närmare gå in på de skäl som motparterna anfört till stöd för sina påståenden om att Lukas Bonnier hade egna på förhållandena under livstiden riktade intressen att genomföra överlåtelse. Hovrätten återkommer dock till denna fråga vid bedömningen av 1984 års gåvor.

Sammanfattningsvis anser hovrätten att Anna Toss inte bevisat att 1947, 1951 och 1954 års gåvor genomförts under sådana omständigheter eller på sådana villkor att de till sina syften är att likställa med testamenten.

Ajöss med de gamla gåvorna alltså. Nu över till 1984, när jag var 21 och min äldsta son ett år. Min lillebror var 19 och hade inga barn. Han hade inte fått några andelar dittills, däremot hade han fått två hus, som kompensation för att han inte hade fått den avkastning på andelarna (cirka 1–3 miljoner kronor per år) som hans syskon fått på sina andelar under hela sina liv. Det första huset fick han som ettåring. For the record: jag fick också en lägenhet av min pappa när jag 1983 väntade mitt första barn

och inte hade någonstans att bo. Jag betalade hyra till honom medan jag bodde i den men fick behålla pengarna vi fick vid försäljningen två år senare (200 000), när vi flyttade till ett kollektiv. Och min pappa köpte ett fritidshus till mig och min mamma 1977 som vi bodde i varje sommar och långhelg till 1994, då vi sålde det och delade på pengarna. Intäkten var inte ens i närheten av underhållskostnaderna, som med de flesta fritidshus.

Bedömningen av 1984 års gåvor

Anna Toss har beträffande 1984 års gåvor åberopat huvudsakligen samma omständigheter till stöd för sin talan som de hon åberopat beträffande 1947, 1951 och 1954 års gåvor.

Hovrätten prövar först betydelsen av hennes invändning om att Lukas Bonnier genom 1984 års gåvor fränhände sig samtliga sina andelar i handelsbolagen och att dessa fördelades mellan de inomäktenskapliga barnen och deras barn, så att var gren därefter innehade lika stora delar.

Vid tidpunkten för 1984 års gåvor hade Lukas Bonnier sex barn. Av dessa var alla utom Anna Toss födda inom äktenskapet.

Hovrätten nämner inte att det är fyra barn födda inom ett äktenskap, sen jag och sist ett barn i ett till äktenskap. Möjligen spelar det ingen roll.

Vid de nu aktuella gåvorna gällde 1953 års handelsbolagsavtal och 1983 års tilläggsavtal mellan bolagsmännen i handelsbolagen. 1953 års handelsbolagsavtal föreskrev att överlåtelser av andelar till andra personer än bolagsmän, bröstarvingar eller bröstarvingar till bolagsmän utlöste en hembudsskyldighet och en rätt för övriga bolagsmän att lösa in de överlåtna andelarna. Detsamma gällde om en bolagsandel genom arv tillföll en person som inte var bolagsman eller bröstarvinge till bolagsman. I avtalet definierades begreppet bröstarvinge genom en hänvisning till 1 kap. lagen om arv, vilket innebär att utomäktenskapliga barn inte omfattades av begreppet. Utredningen ger inte stöd för att tillkomsten av 1983 års tilläggsavtal innebar någon förändring av handelsbolagsavtalets definition av bröstarvinge. Villkoren i handelsbolagsavtalet medförde därför att hembudsskyldighet skulle ha gällt om ett utomäktenskapligt barn erhållit bolagsandelar, vare sig detta skett efter överlåtelse eller till följd av arv.

Nu säger hovrätten att det företagsavtal som gällde i familjeföretaget Bonniers år 1983 inte tillät "oäkta" barn att äga andelar. De säger vidare att om ett oäkta barn *ändå* skulle ha ärvt en andel så skulle oäktingen ha tvingats sälja den till en annan "bolagsman", det vill säga någon mer "äkta" familjemedlem (till ett väldigt lågt underpris, kan jag tillägga).

Utredningen i målet har visat att bolagsmännen var måna om att ägandet av bolagsandelarna skulle förbehållas en snäv familjekrets. Det har också framkommit att maktfrågorna var centrala för bolagsmännen och att Lukas Bonnier vid tidpunkten för 1984 års gåvor ansåg det vara viktigt att hans familjegrens inflytande inte skulle reduceras mer än vad som redan hade skett. Om Lukas Bonnier istället för att ge bort kvarvarande bolagsandelar 1984 hade behållit dem till sin död, hade det inneburit att Anna Toss arvsrätt hade omfattat även värdet av dessa andelar. Detta hade kunnat innebära att reglerna om hembudsskyldighet blivit tillämpliga,

vilket i sin tur hade kunnat få till följd att Lukas Bonniers familjegren efter inlösen från andra bolagsmän hade förlorat ytterligare inflytande i bolagen.

Exakt! Här konstaterar även hovrätten att om min pappa inte hade gett bort sina sista andelar 1984 så hade jag kunnat ärva dem på vanligt sätt, alltså fått min arvslott av dem (eller åtminstone laglotten). Och om reglerna om oäktingar fortfarande fanns kvar när han dog (vilket de gjorde då 2006) så skulle jag ha tvingats sälja dem till en annan, "äkta" familjemedlem. Men jag hade inte varit tvungen att sälja dem till mina syskon eller deras barn, jag kunde ha sålt till vilken kusin, sysling eller tant som helst som redan äger andelar. Med andra ord: min gren, Lukasgrenen, kunde ha förlorat inflytande i bolagen.

Men varför skulle jag ha velat göra det? Varför skulle jag vilja att min egen gren blev svagare? Varför skulle jag inte snarare ha sålt till mina syskon eller syskonbarn och på så vis behållit grenens styrka? Det tål att tänka på. Kanske för att jag är oäkta. Vi oäktingar kanske är opålitliga? Rinner det oäkta, ont blod i våra ådror? (obs sarkasm igen)

Här blir det om möjligt ännu tydligare att varken motparten (mina syskon) eller hovrätten ser mig som ett barn till min pappa. Jag är inte en del av *den snäva familjekretsen*. Jag anses mindre lämplig att äga andelar än till exempel de av mina syskon som har knarkat bort sina pengar eller som hatar hela familjen och företaget. Jag är "oäkta", och jag är "inte uppfostrad i den judiska, liberala familjetraditionen", för att använda två av de uttryck som motpartens advokater använde både i tingsrätten och i hovrätten. Hur exakt den uppfostran har varit till fördel för mina syskon är oklart.

Vid beaktande av de nu nämnda konsekvenserna av handelsbolagsavtalets villkor om hembudsskyldighet, i förening med den jämna fördelningen av andelarna mellan de inomäktenskapliga barnen och deras barn, anser hovrätten att mycket talar för att syftet med 1984 års gåvor i vart fall till viss del varit att möjliggöra att äganderätten till bolagsandelarna även efter Lukas Bonniers död skulle förbehållas medlemmar i den snäva familjekretsen. Det förhållandet att Lukas Bonnier under 1970-talet bett rådgivare att undersöka möjligheterna att överlåta andelar i företaget till Jonas Bonnier och att samtidigt ge Anna Toss kapital som inte var bundet i företaget talar också i viss mån för att syftet med 1984 års gåvor delvis var att ordna successionen av andelarna. Detsamma gäller förbehållet i gåvobreven om att gåvorna inte ska utgöra förskott på arv. Hovrätten anser sammanfattningsvis att det av utredningen får anses framgå att 1984 års gåvor kommit till stånd under sådana omständigheter att Lukas Bonniers motiv i vart fall delvis har varit att ordna successionen av bolagsandelarna.

Men nu blir det bra! Hovrätten håller med om att villkor nummer 3, det viktigaste villkoret, "i vart fall delvis" är uppfyllt. "... *mycket talar för att syftet med 1984 års gåvor i vart fall till viss del varit att möjliggöra att äganderätten till bolagsandelarna även efter Lukas Bonniers död skulle förbehållas medlemmar i den snäva familjekretsen*". (Visserligen anses inte jag, hans yngsta dotter och näst yngsta barn, vara med i den snäva familjekretsen. Men ändå.)

Motparterna har även beträffande dessa gåvor invänt att Lukas Bonnier vid gåvorna hade egna på förhållandena under livstiden riktade intressen, nämligen att barn och barnbarn blev bolagsmän och ägare av andelar i familjeföretaget. De har pekat på att gåvorna var till för att stimulera gåvotagarna att bli engagerade i familjeföretaget och att Lukas Bonnier vid denna tidpunkt hade tankar på att för egen del trappa ned sin verksamhet i bolagen. Den skriftliga bevisning som har åberopats till stöd för att Lukas Bonnier engagerade sig i barnens karriärer inom Bonnierföretagen samt att han under slutet av 1970-talet uttryckte en önskan om att

hitta en funktion som var mindre arbetstyngd ger visst stöd för påståendet att Lukas Bonnier haft ett intresse av att med gåvorna stimulera gävtogarna att engagera sig i familjeföretaget. Till detta kommer att det enligt hovrättens mening kan förutsättas att det i familjeföretag, där bolagsmännen avser att fortsätta driva verksamheten som ett familjeföretag, finns ett starkt incitament att engagera yngre familjemedlemmar att ta aktiv del i verksamheten och utveckla denna. Att andelar i företag under sådana förhållanden överläts till familjemedlemmar framstår som ett naturligt led i en målsättning att engagera nya bolagsmän för att främja såväl företagets utveckling som en framtida generationsväxling. Det som nu sagts talar för att Lukas Bonnier även haft ett på förhållandena under livstiden riktat intresse av att 1984 års gåvor kom till stånd.

Motparterna har ju *invänt* att min pappa bara ville att barn och barnbarn (de äkta) skulle bli bolagsmän och ägare av andelar i familjeföretaget. De har *pekat på* att gåvorna var till för att stimulera barnen (de äkta) att bli engagerade i familjeföretaget. Jo jag vet. Men det blir inte mer moraliskt rätt, eller förenligt med 1970 års arvslagstiftning för att de upprepar det gång på gång.

Hovrätten sänker ribban för bevisföringen flera våningar när de godkänner motpartens "skriftliga bevisning som har åberopats till stöd för att Lukas Bonnier engagerade sig i barnens karriärer inom Bonnierföretagen". Denna bevisning bestod av ett (1) brev till min syster där min pappa skrev att det var roligt att hon hade skrivit en artikel och att han hoppades att hon skulle vilja fortsätta arbeta som journalist (vilket hon gjorde i några få år, inte i 30 år som jag). Jag råkar veta att min pappa var ganska uppgiven när det gällde tre av mina syskon och deras karriärer inom Bonniers, av uppenbara skäl. (Det betydde inte att han inte älskade dem, bara att han verkligen inte trodde på deras framtid som aktiva i mediebranschen.) Däremot var han mycket stolt över två av de andra syskonens insatser, och mina. Han såg bland annat till att jag nominerades till Stora Journalistpriset 1999. Om inte det är att engagera sig i sitt barns karriär så vet jag inte vad det är. Tyvärr åberopade vi inte detta, eftersom vi ärligt inte trodde att det skulle duga som bevis i en instans som hovrätten.

En omständighet som skulle kunna tala emot att gåvorna 1984 delvis motiverats av en vilja att engagera gävtogarna i familjeföretaget är att även Jan Bonnier erhållit andelar. Av utredningen i målet har framgått att Jan Bonnier under 1979 avhände sig de andelar han då hade i handelsbolagen. Det kan mot denna bakgrund ifrågasättas om det fanns anledning att tro att Jan Bonnier fem år senare hade något intresse av att ta del i handelsbolagen och dess verksamhet. I målet har emellertid inte lämnats några närmare upplysningar om bakgrunden till varför Jan Bonnier överlät sina bolagsandelar eller vad som hänt i tiden mellan denna överlåtelse och gåvorna 1984. Hovrätten anser därför att det saknas tillräckligt underlag för att med utgångspunkt från gåvan till Jan Bonnier dra slutsatsen att gåvorna 1984 inte delvis motiverats av att engagera gävtogarna i familjeföretaget. Inte heller det förhållandet att vissa av gåvomottagarna var mycket unga vid gåvotidpunkten eller att de erhållit olika stora andelar i handelsbolagen talar nämnvärt emot att Lukas Bonnier haft ett sådant på förhållandena under livstiden riktat intresse.

Hovrätten anser alltså att utredningen beträffande 1984 års gåvor får anses visa att Lukas Bonnier dels hade ett intresse av att ordna successionen av andelarna, dels hade ett på förhållandena under livstiden inriktat intresse att med gåvorna motivera gävtogarna att engagera sig i familjeföretagen. Detta innebär att det ska göras en samlad bedömning av om gåvorna till sina syften är att likställa med testamente.

Okej. Tillbaka till villkoren. Hovrätten verkar nu ha bestämt sig för att (när det gäller andelarna som gavs bort 1984) 1) syftet med gåvorna 1984 var verkligen att ordna successionen, och 2) att min pappa verkligen hade "på förhållandena under livstiden inriktat intresse".

Jag förstår fortfarande inte vad det sista betyder, men summan av kardedumman är att det *ska* göras en samlad bedömning av om gåvorna till sitt syfte är att jämställa med testamente.

Och som vi minns från [tidigare](#): om det vid denna bedömning verkar som om syftet *företrädesvis* har varit att ordna successionen bör enligt hovrättens mening bestämmelsen i 7 kap. 4 § ärvdabalken vara tillämplig. Och jag bör få min laglott.

Vid denna bedömning konstaterar hovrätten att Lukas Bonnier i samband med 1984 års gåvor, liksom vid de tidigare gåvorna, till fullo avhände sig det ekonomiska värdet av bolagsandelarna och rätten till den ekonomiska avkastningen av dessa. Till skillnad mot vad som var fallet vid de tidigare gåvorna innehåller 1984 års gåvobrev inte några villkor som gav Lukas Bonnier rätt att i något skede utöva rösträtten för dessa andelar. Det har inte heller i övrigt framkommit något som talar för att Lukas Bonniers position i Bonnierkoncernen efter 1984 års gåvor var baserad på hans barns och barnbarns innehav av de nu aktuella andelarna.

Men vad hände här? Plötsligt handlar det inte alls om att ordna successionen längre, fast det skulle vara det bedömningen gällde, och fast rätten redan har sagt att mycket talar för att så var fallet. Nu är det istället min pappas position i Bonnierkoncernen det handlar om. Jag förstår inte det här riktigt.

1984 års gåvor genomfördes 22 år innan Lukas Bonnier dog. Han var vid gåvotillfället 62 år gammal och, såvitt framkommit i målet, fullt frisk.

Det här stör mig enormt mycket. Motpartens advokater sa flera gånger i sin talan att min pappa var fullt frisk och aldrig tänkte på döden. Det är LÖGN. Alla som kände min pappa vet att han rökte som en borstbindare och han fick också *kol*, kroniskt obstruktiv lungsjukdom, vilket gjorde honom mycket dålig med tiden och tvingade honom att gå omkring med respirator och syrgastuber det sista året. Han fick stroke flera gånger på 90-talet. Efter den första gången förändrades hans röst, under en tid lät han som Kalle Anka när han pratade. Första gången jag minns att han pratade med mig om att det var dåligt att röka och att han säkert skulle röka ihjäl sig var jag 14 år. Han var i högsta grad medveten om livets skörhet.

Även här tycker jag att beviskraven är väldigt låga. Varför räcker det med att advokaterna säger att han var fullt frisk och aldrig tänkte på döden? Då kan man ju hitta på vad som helst. Min pappa var en känslig, fantasifull och grubblande person. Vem som helst kan få läsa alla brev han skrivit till mig för att se att det är sant. Han tänkte på döden lika mycket som jag gör, och jag har tänkt sen jag fick min första son (när jag var 20) på hur det ska gå för mina barn när jag dör.

Sammanfattningsvis anser hovrätten att utredningen i målet inte leder till bedömningen att syftet med 1984 års gåvor företrädesvis varit att ordna successionen av bolagsandelarna. Det är således inte heller bevisat att dessa gåvor genomförts under sådana omständigheter eller på sådana villkor att de till sina syften är att likställa med testamente.

Och här faller domen. Sammanfattningsvis anser hovrätten att utredningen INTE visar att syftet med de senaste gåvorna gjorts mest med tanke på att bara de äkta barnen skulle ärva. Jag var tvungen att stanna upp här och läsa stycket flera gånger. Tidigare i texten skriver man att villkor nummer 3, det viktigaste villkoret, "i vart fall delvis" är uppfyllt. "... *mycket talar för att syftet med 1984 års gåvor i vart fall till viss del* varit att möjliggöra att äganderätten till bolagsandelarna även efter Lukas Bonniers död

skulle förbehållas medlemmar i den snäva familjekretsen". Men sen händer det någonting. Har det blivit en diskussion mellan rättens medlemmar?

Hovrättens bedömningar i målet innebär att tingsrättens dom inte ska ändras.

Det ankommer på tingsrätten att efter målets återupptagande pröva parternas yrkanden om ersättning för rättegångskostnader i hovrätten.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Niklas Wågner och Monica Kämpe, referent, samt tf. hovrättsassessorn Fredrik Öberg. Avgörandet är enhälligt.

Nej, de skriver att beslutet varit enhälligt. Har de enats om att vara otydliga? Att det är svårt att avgöra?

Hur som helst: nu har domstolen slagit fast att det är så här lagen ska tolkas. Det är alltså helt lagligt att argumentera för att oäkta barn inte ska få arva. Det är lagligt att säga att ett syskon är mindre värt än de andra, att ljuga om att de andra syskonen är bättre lämpade för att de fått en viss sorts uppfostran, fast de inte alls har det.

Stockholm den 12 september 2013,

Anna Toss